

Utan folkomröstningar är demokratin ofullständig

Så kan man sammanfatta Stockholmsavdelningens debatt under temat "Är folkomröstningar farliga?" som hölls den 14 februari med Andres Küng som inledare.

Av Christer von Stedingk

Inspiration till debatten kom från en rapport, som en liten grupp medlemmar i Stockholmsavdelningen diskuterat fram förra året.

Andres Küng konstaterade att det tidigare fanns ett visst intresse för folkomröstningar men att detta intresse med tiden tycks ha svalnat. Kanske under intryck av de omröstningar som hållits: Höger- vänstertrafik omröstningen, som inte följdes av riksdagen och kärnkrafts- omröstningen med sina tre al-

ternativ, som var en parodi och inget argument emot.

Beslutande folkomröstningar har dock införts när det gäller grundlagsfrågor. I MOU 1988:1, *Förslag till Ny Grundlag*, förordas att liknande möjligheter öppnas för annan lagstiftning så att ett av riksdagen antaget lagförslag kan hänskjutas till folkets avgörande om 1/3 av riksdagen eller 100 000 medborgare begär det.

Förslaget innebär att om en majoritet av dem, som deltar i omröstningen, röstar emot lagförslaget, och om de dessutom representerar 30 procent av alla röstberättigade, så faller förslaget. Anhängare måste då mobilisera minst 31 procent av de röstberättigade för att förslaget skall godtas.

Dessutom förordas ett betydligt mer frekvent användande av

rådgivande folkomröstningar, dock på villkor att de endast ställer frågor som kan besvaras med ja eller nej.

Trots att Stockholmsgruppen i en bilaga redovisar en i stort sett positiv inställning till folkomröstningar bland riksdagspartierna, tycker man sig finna att aktiva politiker värjer sig: Folket anses inte moget, det kan inte överblicka sammanhangen, det reagerar känslomässigt.

Bortsett från att man kan fråga sig hur många förtroendevalda som kan alla frågor de bestämmer om, eller hur många av dem som är känslostyrda, är den viktigaste frågeställningen: Om folket kan anförtros att rösta i val, skall det väl också kunna ta ställning i folkomröstningar om enskilda sakfrågor.

Partiprogrammen i val täcker inte alltid alla frågor som dyker

upp under valperioden. Andra frågor kan vara sådana att skiljaktiga meningar råder inom partierna och bland deras väljare. Dessutom skulle beslutande folkomröstningar i den form av "lagstiftningskontroll" som föreslås i MOU 1988:1 och som alltså redan gäller i fråga om grundlagsändringar, verka som ett skydd för stora minoriteter från majoritetens övergrepp.

Fördröjer och försvårar

Det sägs att folkomröstningar fördröjer och försvårar beslutsfattandet. Här föreligger en målkonflikt mellan effektivitet och respekt för folkviljan. Eller att det blir för dyrt. Kan man prissätta folkets viljeuttryck? Ett annat argument är att folkomröstningar konserverar. Schweiz med sin omfattande direkta demokrati, budgetbalans och höga levnadsstandard har haft råd, varför inte Sverige? Man kan visserligen säga att bristande krismedvetande blockerar långsiktiga lösningar på de statsfinansiella problemen, men är det så mycket mera sant när det gäller folket som när det gäller politikerna?

Deltagandet i folkomröstningar är dåligt, sägs det. I Schweiz är genomsnittet 40 procent. Är det lågt eller inte? Det viktiga är att alla har rätt att delta. De som inte deltar får stå sitt kast. Dessutom föreslås ju ett visst minimideltagande i MOU 1988:1 när det gäller beslutande folkomröstningar.

Vilka frågor skall man kunna rösta om och hur skall frågan ställas? I beslutande omröstningar blir frågan ja eller nej till ett av riksdagen godkänt lagförslag. Vid rådgivande omröstningar måste frågeställarna utforma frågan så att den kan besvaras med ja eller nej. Frågan kan kontrolleras av en författningsdomstol, av Konstitutions-

utskottet eller av ett reformerat lagråd.

Rådgivande folkomröstningar

Somliga tycker man kan nöja sig med rådgivande folkomröstningar. I grunden vilar en sådan inställning på samma argument som det vilket anförs om folkomröstningar över huvud taget: Folket är inte moget. Dock måste medges att rådgivande omröstningar är ett underligt begrepp, eftersom det är svårt för riksdagen att gå emot en uttalad vilja.

Det är dock svårt att argumentera mot beslutande folkomröstningar, eftersom de redan accepterats i den form som föreslås, när det gäller grundlagsfrågor.

Allsidig information

Stockholmsgruppen anser att en förutsättning för att folkomröstningar skall kunna fungera är att informationen inför omröstningen blir allsidig. Media, framför allt TV, har en tendens att både snuttvis och tendentiöst framhålla en ensidig bild, oftast utan att klargöra större sammanhang. En lösning skulle kunna vara att ge statsbidrag till två sammanslutningar, en för ja och en för nej, och att även fördela TV-tid lika mellan dem.

En bieffekt av en sådan mediapolitik skulle bli att folk i allmänhet skulle bli mer politiskt medvetna och förvärva mer kunskap, till gagn också för den representativa demokratin.

I debatten gjordes många inlägg som underströk vikten av objektiv information och kunskap. Det gäller att komma så nära begreppet insikt, till skillnad från åsikt, som möjligt. Men det är svårt att definiera skillnaden mellan dessa begrepp.

Man pekade på faran att en kategori skulle komma att do-

minera debatten. Vilka stod exempelvis för argumenten i omröstningen om högertrafik? Fotgängarna? Alla måste ha lika rätt att göra sin röst hörd.

Hur skall man behandla eventuella kostnadsfrågor i samband med sakfråga, som skall besvaras med ja eller nej? Här måste gälla att politikerna informerar både om kostnader och intäkter som en del av problemställningen i huvudfrågan. När det gäller beslutande omröstningar om av riksdagen antagna lagförslag får man förmoda att sådana frågor har belysts i utredningsstadiet. Vid rådgivande omröstningar blir det förslagsställarna och motståndarna, som får stå för kostnadsargumenten.

Sverige moget för direkt-demokrati

Slutligen diskuterades hur folkomröstningsfrågan skall drivas och av vem. Trots den allmänt positiva inställningen, som återspeglas i bilagan till Stockholmsgruppens rapport, kan man märka betydande tveksamhet bland partierna när det gäller att översätta den inställningen i praktiken. Beslutet att låta folket rösta om anslutningen till EG/EU är snarare ett undantag än uttryck för en vilja att oftare tillgripa den direkta demokratin.

De personer eller organisationer, som känner starkt för saken, har litet gehör i media och i politiken. MRR och föreningen Den Nya Välfärden nämndes som möjliga rådgivare. Ett sätt är för dem som är medlemmar i ett parti att motionera om saken till partistämor.

Slutsatsen blev att argumenten mot folkomröstningar är svaga, att Sverige är moget för direktdemokrati som ett komplement till den representativa, och att möjligheten att sprida bred och allsidig information måste stärkas. □